

MEDLEMSBLAD

for

AUSTMARKA

HISTORIELAG

Nr. 30.

JUNI 1986.

FORORD

Det kommer lite stoff fra medlemmene for tiden, men aktiviteten i laget er bra.

Leserne bør merke seg vårt oppdrag for Kongsvinger Museum 5. og 6. juli, vandring til finneplasser i august, og sommerturen vår. Turen går i år til Bergen, og det er viktig å melde sin interesse i god tid, da et visst antall er nødvendig for at det skal bli noen tur.

I dette nummer har vi med et register for nr 16-30. Register for nr 1-15 sto i nr 15. Emneinndelingen er ikke helt bra, men en skulle likevel få en brukbar oversikt over hva bladet har inneholdt i løpet av vel 7 år. Ved et senere rundt tall får vi lage et skikkelig register som eget hefte.

Et lite spørsmål til slutt: Har du betalt medlemskontingenten? Hvis ikke, håper vi at du gjør det snart.

Finn Åberg.

NYTT FRA LAGET

Årsmøtet

ble holdt søndag 6. april. Deltagelsen var sørgetlig liten, idet bare 11 møtte. Ellers gikk møtet greit med godkjenning av beretning og regnskap uten spesielle kommentarer.

Det nye styret består av:

Formann	Oddvar Jakobsen
Nestformann	Birger Solheim
Sekretær	Åge Sørmoen
Kasserer	Ragnhild Skullerud
Styremedlemmer	Liv Solbergseter og Roger Linna
Varamedlemmer	Sissel Melbye, Tor Eyvind Pramm og Syver Gylterud
Revisorer	Ole Torp og Martin Åberg

David Brand var til stede på møtet, og det var enighet om at han skal utarbeide en etappeplan for hva som bør gjøres med Holmen mølle. Historielaget vil delta i et samarbeid for å restaurere mølla.

Oddvar Jakobsen viste lysbilder og fortalte om gamle skoler i Kongsvinger.

Rettelse.

I årsberetningen som sto i forrige nr var Styregedlemmene i siste årsmøteperiode feil gjengitt. Det riktige skal være: Styremedlemmer: Liv Solbergseter og Roger Linna. Varamedlemmer til styret: Sissel Melbye, Tor Eyvind Pramm og Syver Gylterud.

Omvisning i kirken.

På pinsedagen, den 18. mai, hadde historielaget omvisning i Austmarka kirke. Prost Erik Svenke Solum var til stede og fortalte ca. 20 tilhørere om kirkens historie og viste oss rundt.

Austmarka kirke har gjennom sine 128 år ingen spesielt storslagen historie og ingen prangende utsmykning. Kirkens historie er nedskrevet i jubileumsboka som utkom i 1958. Likevel var det interessant å høre Solum

fortelle om kirkens tilblivelse og om de forandringer som er skjedd gjennom åra. Solum overrakte historielaget Lunderseter kirkes 100-års-jubileumsberetning og fikk blomster av oss som takk for omvisningen.

Vandring til Raisky - Vais.

Historielaget planlegger en vandring til finneplassene Raisky, Vais, Borketorpets og Lystadberget. Lokale kjentfolk vil vise rundt og fortelle. Datoen blir trolig søndag 24. august. Det blir annonseret i Glåmdalen noen dager før vandringen.

Kongsvinger Museum

holder som kjent til i Aamodt-gården oppunder festningen. Museet er åpent hver dag i sommer kl. 12 - 18.

I helga 5. og 6. juli skal Austmarka Historielag stå for vakthold og servering. Til dette trenger vi folk som kan ta 3 eller 6-timersvakt lørdag eller søndag.

Interesserte kan melde seg til Oddvar Jakobsen, tlf. 28246.

Historielaget skal denne helga ha en egen stand i Aamodtgården.

Å.S.

KVINNER I POLITIKKEN

Kongsvinger Museum har en utstilling gående i Aamodtgården i sommer med tema Pionerkvinner i Kongsvinger. Her skal de første kvinnene som deltok i det politiske liv i Kongsvinger trekkes fram.

Austmarka hadde også sin pionerkvinne i lokalpolitikken. Julie Skulderud satt som

vararepresentant for Venstre fra 1908 - 1911, og fra 1912 var hun fast representant i Vinger herredsstyre. Så vidt jeg har brukt erfaring, er hun den første kvinne i Kongsvinger som var med i politikken, og også blant de første kvinner i hele landet.

Julie Skulderud var en foregangskvinne på flere områder. Hun drev tidlig med blomster- og grønnsakdyrkning, noe som var lite påaktet her i bygda rundt århundreskiftet.

I sanitetsforeningen og ungdomslaget var hun aktivt med. Det er lite vi vet om hennes virke i politikken, så hvis noen av leserne har opplysninger, så gi oss beskjed.

Å.S.

BRUDGÖMMEN SOM FORSVANT

Mor har fortalt meg denne historia fra Lystadberget i Mengkrok-grenda:

I slutten på forrige århundre før det mange tåtere omkring. De sikreste var Tolvmina-folket. De før som regel over skogstraktene. En dag kom de inn på plassen Lystadberget og skulle tigge mat. Men kvinnfolka hadde ikke tid til å bry seg med taterne, for de holdt på å gjøre i stand til bryllup.

Dattera i huset skulle gifte seg. Da sa Tolvmina: - Det skar ikke bli så morosamt når de skar eta opp denna maten de har så brått med.

Bryllupsdagen kom, og de dro til Vinger kirke. Brudgommen skulle møte opp i kirken. Han var fra andre trakter. Og han møtte fram. Øyenvitner hadde sett ham både utenfor og i kirken. Men da selve vielsen skulle skje og paret skulle fram foran alteret,

var brudgommen forsvunnet - som sunket gjennom golvet. Siden har ingen sett ham.

Om denne hendelsen skal tilskrives Tolvminas trolddomskunster kan vi bare gjette oss til. Men at det ble et stusselig bryllupsmåltid er det vel ingen tvil om.

Hun som skulle stått brud, fikk ei tid senere en datter. Hun het Oddborg, og var sammen med mannen Olaf de siste fastboende i Lystadberget.

Åge Sørmoen.

SKOGSKARER

Fra Olaf A. Hofoss: Trons-Kari på Trøsskogen.

Rød aftensol lå og glødet over snøtong skog innpå Finnskogen. Det dampet kaldt av Fjellsjøbekken der den kom buktende ned gjennem Kubergsmyrene. Brunrygget tiur satte seg på nattkvist. Den var slem mot furuskogen nå i toppingen. Enkelte trær stod aldeles ribbet etter hamningen.

Der hvor Bergers skog støter ned i Kubergsmyrene kom Trøsligubben på ski nedover. Oveakslen hang ei rakhagle med strydott over knallrøret. Bakpå børsepipa hang en vingeskutt tiur. Trøsligubben tok lange spendt i skiene. Det gjaldt å nå Kubergstoppen før det ble mørkt. Det satt beständig tiur der slike snøvintrer. Jaggu var fjellsia tong nå i nysnøn, mumlet han og strok med grepvåtten vekk tobakksiklet fra munnvikene.

Fanken for tobakk en brukte i slik sprengkulde. Forresten hadde han begynt å tulle skogarn rundt bussen nå på slutten, han hadde kommet under med at det var en stor besparelse.

Trøsligubben hadde fått auge på noe svart i en furutopp. Han smaug seg nærmere i småskogen. En snøklatt datt ned mellom skjorta og skinnnet på gubben, f. . . fortære, freste han. Det krislet kaldt nedover ryggen. Jo, nå så han et digert best av en tiur satt og hugg foran seg. Han glemte snøkladden innenfor skjorta, la børsen over en kvist og knepte igjen det ene øjet, tok grovt korn og trykket løs. Det kom en fyrstråle som en pipebrann frem av børse løpet, etterpå fulgte et digert smell. Tiurn falt ned av toppen, men kom på vingene igjen og seilte så langt gubben kunne øyne. Den ble borte på andre siden av åsen. Nå sea det ble slutt på gråbeinkrutten hans var det ikke råd å få livet av så mye som ei tæltjtite engang. Joks og fanteri var det i alt nå for tia. På krambua hadde de rost av kruttet fra Nitedals Værk. Forresten hadde de første sort varer i ammunisjon.

Trøsligubben for videre innover fjellet. Det var best å komme seg etter dette tiurkreket, for dødsskuddet hadde den fått.

Etter vinterveien oppover Kuberget kom Gran-Petter gående. Han hadde snarer stående oppimot Blåmyrene som han skulle se til. Forresten brukte Gran-Petter titte innom andres snarer om det falt seg slik. Men her forrige høst hadde et par karer lagt seg på lur og passet ham opp da han holdt på å ta løs en århane. Dette hadde han ikke glemt. Han husket en granstaur pløiet ham over ryggstykkene til han mått på kne og skrifte for sine synder. Da han senere på kvelden dro seg hjemover hadde han spyttet blod.

Men ennu hadde ingen greid å banke Gran-Petter slik at han mistet lysten til å tilvendeseg andres gods. Han stjal fremdeles som før, men på en mer forsiktig måte. Så mye ville han si at Trøsligubben kunne spare seg det arbeide å se bortom sine snarer i morgen.

Gran-Petter stabbet videre. Skotuppa bøiet seg som skifløg. Det var nesten ikke til å holde varmen. Kommet opp mot Blåmyra stanset han og tittet fremover. Han hadde lært å fare lurt frem. Da går et skudd oppi åsen. Grove hagl kom ulende forbi ørene på Gran-Petter. Han spratt ende til vørs og hukte seg bak en granlegg. Han skalv over ryggen som en nyfødt lamonge, og fikk slik lyst til å betil Vor Herre. Han knepte ihop fingrene og var nesten midt i Fadervor, da en tiur kom flaksende og datt på ryggen i snøen framfør ham. Gran-Petter glemte straks Vor Herre. Han ergret seg over at han var så feig. Han kunne skjønt det var toppskytttere. Han stabbet bort til tiurn som basket i dødsdrammen. Gran-Petter grep etter vingen, men den slet seg løs. Han etter. Da orket ikke fuglen mer, men snudde seg med brusende hals mot ham. Med krokete fingre grep han den om halsen og klemte til.

Gran-Petter var så opptatt med sitt bytte, at han ikke merket en mann på ski kom mot ham. "Akté deg nå, tjuvsatan". Det var Trøsligubben som snakket. Den andre kvakk i, men fattet seg fort, grep tiuren og la på sprang. Men Gran-Petter hadde forregnet seg. Trøsligubben hadde ski og vant snart innpå. Den andre sprang på livet løs. Deres skikkelsertegnet seg som kjempemessige jutuler mot snøen i månelyset. Gran-Petter kastet tiuren. "Du slepper itte med detta, ein gong skar'e væra slutt med fugltjuveie her i fjella", skrek Trøsligubben og løftet skistaven.

Han var styggsint når han engang ble sint. Det gikk et slag over synderens rygg og enda ett. Gran-Petter høiet og gråt mellom slagene. Tilslutt kastet han seg rett ned og bad for seg. Da slo ikke Trøsligubben mer. Livet skulle han få beholde.

Trøsligubben før hjemover i månelyset. Kommet i sørrenden av Blåmyra så han seg tilbake. En mann krøp på alle fire bortover myra. Og han høiet og skrek som bergulven da det var mørkt i fjellskarene.

Avskrift ved Rudolf Bråten.

ORD OG UTTRYKK

hogsott - legge seg på hogsott: at en bestemmer seg for å våkne på et bestemt klokkeslett, og så gjør det (en slags indre vekkerklokke)

hommelsbota - knehasen

å være dann i krona - være glad i pengar, grisk
gessvint - raskt, kvikt

hæke - provosere, erte, irritere

pauk - pisk av viertenung

paukmjal - mjål av viertenung

snørte - rydde og pynte, kanskje litt overfladisk
trauk litt - vent litt, ta det med ro

F.Å.

REGISTER FOR NR 16-30.

Småstoff som Nytt fra laget, regnskap, bekjentgjørelser o.l. er ikke tatt med.

Register for nr 1-15 sto i nr 15.

Første tall er nr på bladet, andre tall er sidetall.

Bygdeboka, slektshistorie.

Liv Solbergseter: Sleksstevne (Porkka) 28 - 6

Kommunikasjoner, post, skole, kirke.

Martin Åberg: Vegen Larsmovangen-Viker	18 - 5
F.Å.: Vegen Larsmovangen-Nytomta	21 - 3
Fra kirkebøkene, ved Oddvar Jakobsen/F.Å.	24 - 5
Altergangsliste fra Østmarken kirke	24 - 6
Finn Åberg: Fra skolehistorien	19 - 9
O.T.: Fra skolehistorien	28 - 9

Arbeidslivet.

O.T.: "Hardkvist" i tømmeret	21 - 8
Hans Haget: "Ved nyingen"	23 - 8
F.Å.: Nying på Austmarka	23 - 10
Holmen Vandsgogg Mølle	25 - 6

Stedsnavn, omtale av steder.

F.Å.: Finske navn	17 - 12
Finn Åberg: Finsk navn: Kongotunen	19 - 11
Finn Åberg: Stedsnavnet Berteberget	20 - 10
F.Å.: Finsk stedsnavn: Ampiansbråtan	22 - 10
O.T.: Nissekammaren i Torstimäki	26 - 3
O.J.: Sikåområdet - kulturminner	29 - 7

Viser, historier, tro og overtro.

Alexander Slotto: Slumrande toner (dikt)	16 - 4
Ludde Søderlill: Høstkveld (dikt)	17 - 11
Ole J. Jansrudvang: Norske flyktninger	20 - 8
Ole J. Jansrudvang: Embret og Silia (dikt)	21 - 11
Finn Åberg: Gamle viser	21-9, 22-11, 23-11, 24-3
	25-5, 26-7, 27-8, 28-10

Ole J. Jansrudvang: Slit (dikt).Komm. v/FÅ	24 - 10
F.Å.: Kakelinna	21 - 12
Finn Åberg: Svarteboka	22 - 6
F.Å.: Folkemedisin	23 - 12, 28 - 11
Andreas Thorsen forteller	27 - 9
Karen Eng: Et bryllup i Krokåsen	29 - 9
Åge Sørmoen: Brudgommen som forsvant	30 - 5

Originaler.

Finn Åberg: Serru	16 - 8, 18 - 2
Finn Åberg: Stak-Heiki	18 - 5, 21 - 4
Martin Åberg: Tunelius	20 - 9

Diverse.

O.T.: Fra Skogtilsynets møtebok	16 - 3
Olaf Hofoss: Trons-Kari på Trøsskogen v/Rudolf Bråten	30 - 6, 16 - 5, 18 - 7
Finn Åberg: Ord og uttrykk	30 - 9, 16 - 10
F.Å.: Skattematrikkelen 1647	17 - 3
Emigrantskrift fra 1884 v/Syver Gylterud	17 - 6
O.T.: Fra 2. verdenskrig 19-5, 20-3,	27 - 4
Skatteseddel fra 1920 v/Torleif Sandhalla	19 - 7
Åge Sørmoen: Konfirmanter 1933(bilde,navn)	21 - 5
Fra frigjøringsdagene 1945 v/Oskar Eng	22 - 4
Elise Kvernbakken forteller v/Rudolf Bråten 22-8, 24-8, 25-10, 26-9, 27-6,	29 - 10
F.Å.: Austmarka idrettslag fyller 75 år	26 - 5
Albin Skoglund: Gamla prd ock talesätt	26 - 6
F.Å.: Gamle ordspråk	27-11, 28 - 7
Finn Åberg: Omtale av Kari S. Jacobsen: Bygningsvern på Finnskogen	28 - 2
Å.S.: Kvinner i politikken	30 - 4

Utarbeidet av Finn Åberg.

SOMMERTUR TIL BERGEN

Turen i år er tenkt lagt til Bergen med reiserute over Hardangervidda ene veien og over Lærdal og Valdres den andre.

Avreise er planlagt mandag 21. juli, hjemkomst fredag 25. juli.

Vi kjører buss og overnatter i campinghytter.

Deltakerne kjøper mat selv.

Prisen for reise og overnatting avhenger av hvor mange som blir med, men vil trolig ligge rundt 500 kr.

Påmelding snarest og innen 6. juli til
Åge Sørmoen, tlf. 066/28147.

Utgiver: Austmarka Historielag.

Redaksjon og ekspedisjon:

Finn Åberg
Meltzersgt. 3
0257 Oslo 2

Tlf. 02/44 54 52

Medlemskap i laget koster 30 kr året.
Betales til

Austmarka Historielag
2224 Austmarka
Postgirokonto 3552056

Trykt i 150 eksemplarer.